

Rzeszów: 2017.08.31

Dr hab. prof. UR Wojciech Walat
Zakład Dydaktyki Ogólnej i Systemów Edukacyjnych
Wydział Pedagogiczny
Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja rozprawy doktorskiej

Autor: Magdalena Buzor

Promotor: Prof. UJK dr hab. Sławomir Koziej

Tytuł: Korzystanie z internetu a preferowane style życia uczniów kieleckich szkół średnich

Maszynopis autorski: 5 zasadniczych rozdziałów, Wstęp, Podsumowanie i wnioski oraz Bibliografia i Netografia (format A4, 241 stron) + Aneks (zawierający wzory narzędzi badawczych, s. 243 – 257)+Spis rysunków (s. 258), Spis tabel (s. 258 – 267), Spis wykresów (s. 267 – 268), Streszczenie rozprawy doktorskiej w jęz. polskim i angielskim (s. 269 – 272)

Język rozprawy: polski

Jednostka prowadząca przewód: Wydział Pedagogiczny i Artystyczny, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Dziedzina: nauki społeczne

Dyscyplina: pedagogika

1. Ogólna ocena rozprawy, aktualność tematu, poprawność przyjętej struktury

Media dominujące, a właściwie zapewniające powszechny obieg informacji zawsze kształtowały style życia społeczności ludzkich. Nie inaczej działo się w czasach zamierzchłych i to tych z początków *homo sapiens* (rysunki naskalne, z których interpretacją mają ciągle niemały problem archeolodzy, czy antropolodzy), jak i w czasach starożytnych, gdy przy dominacji przekazu ustnego (choćby śpiewane poematy Homera) pojawiło się pismo nie tylko doraźnie pozwalające przekazać jednoznaczną i pewną wiadomość, ale pozwalające ją zachować na przyszłość. Dzisiaj, dla współczesnego człowieka ery cyfrowej pismo jest czymś tak

oczywistym jak istnienie atmosfery ziemskiej umożliwiające swobodne oddychanie, czy wody niezbędnej do życia. A jednak przekaz medialny, bazujący co prawda na ilustracji i operujący skrótem infograficznym, wymaga dobrej alfabetyzacji funkcjonalnej w zakresie rozumienia intencji ludzi stojących za tym przekazem. W tym właśnie wyraża się aktualność tematu podjętego przez Doktorantkę, gdyż korzystanie z internetu przez młodzież szkół średnich z jednej strony wymaga opanowania podstawowych umiejętności alfabetyzacyjnych: pisania i czytania, a z drugiej konieczna jest dogłębna alfabetyzacja funkcjonalna zapobiegająca spłyceciu poruszania się po „powłoce kultury” jak pisze Derrick de Kerchove (...).

Układ pracy Doktorantka przyjęła prawidłowo: da się wyróżnić trzy pierwsze rozdziały jako analizy teoretyczne pozwalające zorientować się w dokonanych ustaleniach terminologicznych i dotychczasowym stanie badań w tym zakresie. Rozdział czwarty jest zbudowany w oparciu o klasyczną strukturę metodologii badań pedagogicznych: od uzasadnienia tematu i sformułowania celów badań, poprzez problematykę i hipotezy badawcze, zmienne niezależne i zależne, a dalej metody i narzędzia badawcze, a kończąc na opisie czasu i miejsca badań, ich organizacji oraz przyjętych metod analiz uzyskanych wyników.

Również poprawnie przeprowadzona została analiza i interpretacja wyników badań, w których zestawienia ilościowe (poparte analizami statystycznymi) skupiają się na ocenie jakościowej i wyprowadzeniu wniosków uogólniających dominujące style życia młodzieży oraz dające możliwości formułowania wskazówek dla praktyki pedagogicznej – co Doktorantka czyni w ostatnim rozdziale zatytułowanym *Podsumowanie i wnioski*.

Bibliografia prezentuje prace tematycznie cytowane głównie w pierwszych trzech rozdziałach pracy i zawiera pozycje aktualne oraz dziś już historyczne (sprzed 20-30, a nawet 40 lat), ale ważne dla tematyki pracy (w mojej ocenie w dobrych proporcjach 50/50% najnowszych i historycznych pozycji). Wyodrębniona netografia zawiera tylko 15 pozycji, co z punktu widzenia podjętej tematyki wskazuje na słabą analizę internetowych zasobów cyfrowych.

Zastosowane w badaniach narzędzia własne umieszczono w Aneksie (w tradycyjnej papierowej formie), a są to: kwestionariusz ankiety dla uczniów szkół średnich; scenariusz wywiadu pogłębionego z uczniami szkół średnich; kwestionariusz: style życia. Ponadto w aneksie zamieszczono spisy rysunków, tabel oraz wykresów.

Praca zawiera również streszczenie w języku polskim i angielskim.

2. Szczegółowa ocena struktury i treści poszczególnych rozdziałów rozprawy

Jak już zaznaczono w charakterystyce ogólnej analizy teoretyczno-praktycznej swoich badań Doktorantka zawarła w trzech pierwszych rozdziałach.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym: *Socjalizacja i wychowanie młodzieży we współczesnych realiach społeczno-kulturowych* Doktorantka dokonała ogólnego przeglądu zagadnień dotyczących socjalizacji i wychowania młodzieży we współczesnych realiach społeczno-kulturowych wyznaczanych przez dominujące media elektroniczne. Ciągłe aktualne pozostaje stwierdzenie C. Stoll'a: „medium, za pomocą którego komunikujemy się, zmienia nasz styl bycia i myślenia – programujemy komputery, ale one także programują nas”. W tym rozdziale zostały zestawione definicje socjalizacji w różnych ujęciach z dominacją ujęcia pedagogicznego z wyraźnym akcentem na wychowanie jako również działanie społeczne – ale zaplanowane, celowe, wyraźnie ukierunkowane na przedmiot i rezultat. Jednak brakuje tu wyraźnego własnego podsumowania, refleksji – wniosków wynikających z przytoczonych (całkiem słusznie i zgrabnie cytowanych znanych autorytetów w zakresie związku mediów z przemianami cywilizacyjnymi i kulturowymi), które ukierunkowałyby dalsze poszukiwania badawcze, czyli spajały poszczególne punkty rozprawy. Reasumpcja (s. 34), jest zbyt lakoniczna – dokonane wcześniej analizy teoretyczne, dają o wiele większe możliwości analiz dla podjętych w pracy badań pedagogicznych.

W rozdziale drugim pt. *Style życia oraz czynniki je kształtujące – przegląd definicji i koncepcji* po wielostronnym przeglądzie definicji określających style życia człowieka Doktorantka przechodzi do wyodrębnienia wartości, które określają właśnie styl życia młodzieży. Odwołuje się tu do uznanych w literaturze klasyfikacji hierarchii wartości, jak choćby M. Rockeach'a (wartości ostateczne i instrumentalne s. 45 -46) jako tych, które orientują nas w przemianach dotyczących uznawania poszczególnych rodzajów wartości przez młodzież –znajdujemy tu liczne odniesienia do badań z początku XXI wieku (s. 47 – 52). Dalej zawarty został obszerny punkt przybliżający dotychczasowy dorobek w zakresie badań stylów życia młodzieży (punkt 3). Podobnie jak w poprzednim rozdziale i tu podsumowanie dobrze przeprowadzonej analizy zebranego materiału porównawczego – odnosi się tylko do stwierdzenia o konieczności zwrócenia bacznej uwagi na badania pilotażowe (s. 57). A przecież w przytoczonych tekstach można dostrzec związek między stylem życia, a dominującym w danym czasie przekazem medialnym.

W rozdziale trzecim Doktorantka dokonuje przeglądu wyników badań dotyczących znaczenia internetu w życiu młodzieży i na podsumowanie pierwszego punktu przytacza wyniki aktualnych badań przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych, potwierdzających związek pomiędzy korzystaniem z internetu a aktami przemocy (tzw. cyberbullying) występujący szczególnie w przypadku dziewcząt. W kolejnym punkcie przytacza szereg wielostronnie prowadzonych badań w Polsce i na świecie w odniesieniu do młodzieży korzystającej z internetu. Również i w tym miejscu pojawia się niedosyt w wykorzystaniu zgromadzonego materiału dla ukierunkowania badań własnych. W ostatnim punkcie tego rozdziału Doktorantka podejmuje próbę określenia roli szkoły w przygotowaniu do wartościowego korzystania z sieci internetowej. Przytacza alarmujące informacje prasowe z 2003 roku, iż zaledwie co 10-ty nauczyciel potrafi obsługiwać komputer (s.70). Od tego czasu minęło już 14 lat, i mimo, iż sytuacja się diametralnie zmieniła (i właściwie, każdy nauczyciel potrafi obsługiwać komputer), to pozostaje aktualny problem, który Doktorantka podkreśliła w cytowanym fragmencie źródłowym: jak sprawić, aby „rola nauczyciela jako osoby nauczającej (...) sprowadziła się do tego, że będzie on kształtował umiejętności nawigowania po wiedzy oraz, co wydaje się mieć istotne znaczenie ułatwiał będzie uczniowi wartościowanie wiadomości i kształtował sferę duchową (J. Koziej, s. 71 rozprawy). Pytanie to pozostaje otwarte i powinno stanowić jeden z ważnych wniosków wynikających z przeprowadzonych badań w ocenianej rozprawie.

W rozdziale czwartym znajdujemy opis procedury metodologicznej. Doktorantka przyjęła klasyczny model metodologii badań pedagogicznych, który rozpoczyna uzasadnienie wyboru przedmiotu badań oraz celów pracy. Jako przedmiot badań zostały przyjęte elementy stanowiące styl życia uczniów szkół średnich w kontekście (i zakresie) ich wykorzystania w sieci komputerowej przez młodzież – korespondują z nim cele poznawcze i praktyczne (s. 73 – 74). Problemy badawcze zostały zestawione w trzy grupy: (1) odnoszące się do korzystania z internetu, (2) preferowanych stylów życia przez młodzież oraz (3) związku korzystania z internetu ze stylem życia młodzieży. W dalszej kolejności sformułowane zostały hipotezy oraz zmienne i wskaźniki badań – uwaga: zbyt szczegółowo potraktowano zmienną niezależną (korzystanie z internetu) w stosunku do zmiennej zależnej (preferowane style życia) – co w tym przypadku jest bardziej interesujące. Jako bazową metodę badawczą zastosowano sondaż diagnostyczny, a w nim przygotowano i wykorzystano trzy narzędzia badawcze: kwestionariusz ankiety dla uczniów szkół średnich, scenariusz wywiadu pogłębionego z uczniami

szkół średnich oraz kwestionariusz stylów życia (badania przeprowadzono na reprezentatywnych grupach ponad 100 respondentów).

Analizę wyników badań Doktorantka przedstawiła w rozdziale piątym: *Internet a wybrane elementy stylu życia młodzieży* w trzech odsłonach stosownie do przyjętego układu problemów badawczych.

1) Korzystanie z internetu przez uczniów szkół średnich – uzyskane wyniki badań potwierdzają dotychczasowy stan wiedzy w tym zakresie. Młodzież nie jest w stanie określić ile czasu tak na prawdę spędza w interencie – dzisiaj większość działań wymaga aktywności sieciowej, stąd w przyszłych badaniach pedagogicznych, należy rozróżniać konieczność działań sieciowych od tych wykonywanych dodatkowo, np. w ramach czasu wolnego. Nie jest już prawdą, iż w internecie toczy się drugie równoległe życie człowieka – jest to życie splecione z tym przebiegającym realnie – nie da się dzisiaj żyć pełnią życia bez korzystania z sieci (internetu) – pytanie istotne z pedagogicznego punktu widzenia (i celu pracy) jak ten spleciony z życiem nastolatków internet modyfikuje style życia. Pocieszające jest to, że młodzież krytycznie podchodzi do internetu – co znajdujemy w podsumowaniu wyników badań tej części (s. 114). Potwierdzają to również uzyskane wyniki dotyczące korzystania ze stron przy odrabianiu prac domowych – dominuje tu wikipedia, czyli internetowa encyklopedia, a w mniejszym zakresie występują innego rodzaju strony z tzw. gotowcami, czyli wykorzystanymi już gdzieś wcześniej rozwiązaniami (s.153).

2) Odnośnie stylu życia preferowanego przez uczniów szkół średnich Doktorantka uzyskała wyniki wskazujące, iż badanej grupie młodzieży (723 osoby) najmniej odpowiada styl życia nakierowany na prestiż (określony jako drugi w hierarchii przedstawionej uczniom). Pocieszające jest to, iż badani nie stawiają na styl życia odnoszący się do stanu posiadania. Natomiast styl szósty – tzw. allocentryczny (skoncentrowany na drugim człowieku) uzyskał największą liczbę wskazań pozytywnych (s. 169). Jest to oczywiście deklaracja ze strony badanych respondentów. Warto zadać tu pytanie: *w jakim zakresie istniejąca pozorność słuchania drugiego człowieka (np. reagowania na jego wpisy w internecie) rzeczywiście wyczerpuje to, co stanowi istotę allocentrycznego stylu życia badanej młodzieży?* Zauważyć należy, iż styl zorientowany na rywalizację (styl 5, s. 176) i pracę (styl 10, s. 176) znalazły tyle samo popularności – *czyżby dla młodych ludzi w dobie internetu praca była sprowadzona do rywalizacji?* Brakuje podsumowania tego podpunktu, a dotyczącego „budżetu czasu młodzieży” – przed-

stawione wyniki badań kończy tylko ciąg tabel prezentujących odpowiedzi respondentów odnośnie różnych aktywności wypełniających ich czas.

3) Styl życia a korzystanie z internetu przez uczniów szkół średnich, to ukoronowanie analizy wyników badań wynikających z tematu pracy. Jednak czynniki, które Doktorantka wyróżniła jako płaszczyznę porównawczą w badaniach poszczególnych stylów życia nie stosuje w sposób systematyczny w uzyskanych analizach, np. s. 186 – 191 (czynniki charakteryzujące styl minimalistyczny) różnią się od czynników charakterystycznych dla stylu zorientowanego na prestiż (s. 192 – 193). W pracy zostały zaprezentowane tylko te, które miały statystycznie istotny związek, ale o tym nie możemy dowiedzieć się jednoznacznie na podstawie zamieszczonego tekstu. Dość skrótowo zostało potraktowane również podsumowanie wyników badań przedstawionych w tym punkcie (s. 223). Doktorantka pisze tylko, że: „(...) dane przedstawione w niniejszym rozdziale dowodzą, iż najwięcej zależności występuje pomiędzy różnymi aspektami korzystania z internetu a pierwszym, szóstym oraz dziesiątym stylem życia preferowanym przez uczniów” jednak dla badacza interesujące jest to: *dlaczego tak się dzieje?* (dopiero w „Podsumowaniu i wnioskach” do całej pracy znajdujemy zestawienie tabelaryczne (s. 227), pokazujące korelacje czynników z wyróżnionymi w badaniach stylami życia. Doktorantka słusznie zauważa, iż istnieje rozdzielność deklarowanych czynników wynikająca z akceptowanych społecznie stylów życia w kontekście korzystania z sieci, a tym co dzieje się w rzeczywistym postępowaniu uczniów (s. 228).

3. Rekomendacja

Recenzowaną rozprawę doktorską charakteryzuje dobry układ tematyczny pięciu rozdziałów umożliwiających wyróżnienie trzech klasycznych części rozpraw o charakterze naukowo-badawczym: założenia teoretyczno-praktyczne, metodologia badań oraz analiza wyników badań własnych pozwalających na weryfikację postawionych hipotez. Szczegółowa analiza rozprawy wskazuje na dobrą znajomość przez Doktorantkę zagadnień merytorycznych i metodologicznych związanych z preferowanymi stylami życia wynikającymi ze sposobów korzystania z internetu przez młodzież szkół średnich. Ogólnie stwierdzam, że rozprawa doktorska pt. *Korzystanie z internetu a preferowane style życia uczniów kieleckich szkół średnich* może być podstawą przeprowadzenia egzaminu doktorskiego i może stanowić podstawę nadania Pani Magdalenie Buzor stopnia naukowego doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki zgodnie z wymogami ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym.